

MODÜL 7: İHTİLAFLI (TARTIŞMALI) KONULARIN ÖĞRETİMİ

Modülün Hedef Kitleleri

- Öğretmenler
- Okul ve eğitim yöneticileri
- Maarif müfettişleri

Modülün Hedefleri

Oturumun sonunda katılımcılar:

- 1- İhtilafı konuyu tanıyabilecek,
- 2- İhtilafı konun özelliklerini kavrayacak,
- 3- Belli başlı ihtilafı konuları belirleyebilecek,
- 4- Sınıfça tartışılacak ihtilafı konuların seçiminde dikkat edilecek hususları bilecek,
- 5- İhtilafı bir konun sınıfta nasıl yönetileceğini kavrayacak,
- 6- İhtilafı bir konu ile ilgili yapılabilecek etkinlik örneğini tanıyacak ve kullanabilecektir.

Modülün Süresi

- 30 dk. sunu
- 105 dk. (Minimum) etkinlik

Gerekli Malzemeler

- Yansıtıcı,
- Büyük (Flipchart büyüklüğünde) boy kağıtlar (Grup sayısı kadar),
- Mombasa Etkinlik Süreci Sayfaları (Grup sayısı kadar)
- Kalın uçlu tahta kalem (Grup Sayısı Kadar)
- Mombasa Haritası, Turizm Broşürleri vs.

Sunu Süreci:

- ✓ Modül aynı başlıktaki powerpoint sunusu ile birlikte ele alınmalıdır.
- ✓ Powerpoint sunusunda sunu süresi de dikkate alınarak düzenleme yada ekleme çıkarma yapılabilir.

Uyarı: Sunu sürecinde insan hakları ile ilgili birçok konun tartışmalı olduğuna dikkat çekiniz. Tartışmalı konuların ele alınmasındaki ana gerekçenin öğrencilerin tartışma becerilerini geliştirmek olduğuna ve beceri gelişimin zamana yayılması gerektiğine vurgu yapınız.

Etkinlik Uygulaması:

- ✓ Etkinlik öncesinde hazırlıklarınızın tam olduğuna emin olunuz. Büyük karton, kalın uçlu keçeli kalem, kurşun kalem.

- ✓ 8 grup oluşturunuz.
- ✓ Her gruba bir rol veriniz.
- ✓ Her gruba Mombasa Etkinlik sürecini dağıtınız. Rollerine uygun olarak otelin yapılması ve yapılmamasına yönelik argümanlar oluşturmalarını ve sürece hazırlanmalarını sağlayınız. Grup görüşlerinin büyük kağıda yazılmasını sağlayarak çalışma salonun duvarlarına asınız. Grupların diğer grupların görüşlerine bağlı olarak karşı görüşler geliştirmelerini sağlayınız. Tartışma sözcüleri aracılığı ile oturumu iki turda gerçekleştiriniz. Birinci turda düşüncelerinizi açıklanacak. İkinci turda ise, birinci turda sunulan görüşler ikinci turda anlaşma zeminini arama bakımından tartışılacak ve uzlaşma sağlanabilecek hususlarda uzlaşma sağlanmaya çalışılacaktır. Bu müzakere sürecinden sonra grup sözcüleri grup arkadaşları ile nihai kararı verirler. Tüm grupların sonucu açıklaması ile beraber son nihai karar ortaya çıkar.
- ✓ Süreçte en önemli hususlardan birisi grupların argümanlarının ne kadar güçlü olduğudur. Bir diğer husus ise diğer grupların argümanlarına karşı geliştirilen karşı argümanlardır. Bu bakımdan etkinlik sürecinde grupların arasında gezerek gruplara yardımcı olabilirsiniz.
- ✓ Katılımcıların kendilerine uzak bir konu olmasına karşın tartışma yoluyla uzlaşmanın ne kadar zor bir süreç olduğunu anlamaları sağlanır.

DEMOKRATİK VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE İHTİLAFLI KONULARIN YERİ VE ÖNEMİ

Vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin merkezinde insan vardır. Bu insan, diğer insanlarla, gruplarla, toplumla ve en nihayetinde otorite ile etkileşim içerisindedir. İnsan hakları ve vatandaşlık eğitiminde en önemli konulardan birisi de insanlar arası uzlaşma zemininin oluşturulmasıdır. Bu zemini aramak ve oluşturmak için insanın istekli olması ve bu istekliliğin bir takım beceriler ile pekiştirilmesi gerekir. Evimizde, okulda, çevremizde, toplumda ve dünyada uzlaşma içerisinde olduğumuz konu sayısı oldukça sınırlıdır. Bu sınıra rağmen uzlaşma içerisinde olmadığımız kimi konularda tartışmanın sürdürülebilir olması gerekmektedir. Tartışmanın sürdürülebilir olmasının temel koşullarından bir tanesi de tartışmaya olan istekliliktir. İnsanların ihtilafli bir konu ile ilgili düşüncelerini çeşitli nedenlerle dile getirmemeleri, açıklamamaları, ifade etmemeleri sorunun derinleşmesine ve çözümsüz bir hal almasına neden olmaktadır. Çözümsüzlük ise demokratik vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili temel problemlerden ayrımcılık, şiddet, hoşgörüsüzlük vb. körukler.

İhtilafli konuların ele alınması hem karşıt görüşleri hem de kendi görüşlerimizi etraflıca anlamamıza yardımcı olur. Bu tartışmalar görüşlerin; temel argümanlarını, gerekçelerini, güçlü ve zayıf yanlarını, benzer ve farklı yanlarını, hangilerinden vazgeebileceğimizi ya da olmazsa olmazların

belirlenmesini sağlar. Bu belirlemeler tartışmaların daha nesnel, önyargıdan uzak, savunulabilir bir zeminde gerçekleşmesine yardımcı olur. İhtilafli konuların tartışılmasında çoğu zaman yöntem, içerikten daha önemlidir. İhtilafli konuların bu tür bir bilinç durumunu kapsamayan yöntemlerle tartışılması mevcut önyargıları, tarafsızlıkları gidermek yerine daha da güçlendirecektir.

İhtilafli konular “zorbalık, şiddet, politika, yaşam tarzları veya değerler” gibi genel ve küresel konularla ilgili olabileceği gibi “çok uluslu şirketlerin tarımsal üretime olan etkileri” veya “araçların okul önlerine park edilmesi” gibi spesifik konularda da olabilir. İhtilafli konular cevabı kolay olmayan karmaşık konulardır. İnsanlar, bu konularla ilgili farklı tecrübe, ilgi ya da değerleri nedeniyle güçlü görüşlere sahiptirler. Sorunların çözümünde gruplar devreye girdiğinde, birlikte hareket etmenin getirdiği psikoloji ile sorunların çözümü kolaylaşabildiği gibi kimi zaman daha da güçleşebilmektedir. İhtilafli bir konu ile ilgili tartışmada kullanılan dil ve üslup da yine sorunun çözümü kolaylaştırmakta ya da tam tersine güçleştirmektedir (Oxfam, 2006).

İhtilafli konu nedir ?

Stradling (1984:2) ihtilafli konuları “toplumun açık bir şekilde fikir ayrılığına düştüğü, bölündüğü ve toplum içindeki grupların farklı değerleri ölçüt olarak birbirine zıt açıklamalar yaptığı veya çözümleri sürdüğü konular” olarak tanımlamıştır. McCully ise (2006:52), Stradling’in yaptığı tanımın ihtilafli konuların duygusal veya hissi boyutunu göz ardı ettiğini ileri sürerek bu konuların - özellikle dini, etnik, kültürel ve kimlikle ilgili olanlar- tartışılmasında önemli ve belirleyici bir rol oynayan hislerin veya duygusal tepkilerin de göz önüne alınması gerektiğini savunmuştur (Akt.Yılmaz, 2009:299).

İhtilafli konuların temel karakteristik özellikleri

İhtilafli konular öz olarak toplumun genelini ilgilendiren siyasi, ekonomik, sosyal, dini, ahlaki, toplumsal ve bireysel alanlarda farklı “değer-inanç ve ilgi”lere dayalı görüş, düşünce ve bakış açıları içeren konu ve sorunları kapsar. Wellington (1986)’a göre ihtilafli konular **değer yargıları** içermelidir (Akt; Berg, Graeffe and Holden, 2003). İhtilafli konular gerçek durumlarla, kanıtlarla ya da bireysel tecrübelerle örülemez. Bu bağlamda ihtilafli konularda bulunması gereken kimi karakteristik özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Konu içeriğine göre kimi zaman bu karakteristik özelliklerden biri, kimi zaman ise birkaçı aynı konuda bulunabilir.

- Birbirleriyle rekabet eden değer ve ilgiler,
- Politik hassasiyetler,
- Güçlü bir şekilde uyandırılmış, harekete geçirilmiş duygular,
- Konusu veya alanı muğlak olan durumlar,
- Güncel diğer konu ve ilgiler.

Çeşitli ihtilafli konu örnekleri

İhtilafli konular denilince çok genel olarak çevre ile ilgili tartışmalar, toplum içinde daha sınırlı konular, törel ve ahlaki içerikler ve insan hakları ile ilgili ikilemler akla gelir. Ancak bunların yanında literatürde çok farklı ve değişik sınıflamalar da bulunmaktadır. Bu sınıflamalardan birisinde yer alan tema başlıkları ve konu örnekleri aşağıda verilmiştir (<http://www.usi.edu>):

İHTİLAFLI KONU BAĞLAMINDA ELE ALINABİLECEK BAZI BAŞLIKLAR	
<ul style="list-style-type: none">• Ekonomi<ul style="list-style-type: none">• Yoksulluk• İşsizlik• Aile<ul style="list-style-type: none">• Boşanma• Evlat Edinme• Eğitim<ul style="list-style-type: none">• Din Eğitimi• Toplumsal Cinsiyet• Zorunlu Eğitim• Karma Eğitim• İstihdam<ul style="list-style-type: none">• Asgari Ücret• İşyerinde Ayrımcılık• Haklar<ul style="list-style-type: none">• Silah Taşıma Serbestliği• Özgür Basın• Hayvan Hakları• Etik<ul style="list-style-type: none">• İntihar• Klonlama• Avcılık• Kürtaj• Teknoloji<ul style="list-style-type: none">• Elektronik Sağlık Kayıtları• Kimlik Hırsızlığı• İnternet Gizliliği	<ul style="list-style-type: none">• Din<ul style="list-style-type: none">• Yaradılış ve Evrim• Şifa ve Din• Köktendincilik• Terörizm ve Din• Savaş ve Din• Şiddet ve Suç<ul style="list-style-type: none">• Aile İçi Şiddet• Ölüm Cezası• Namus Cinayetleri• Nefret Suçları• Çocuk İstismarı• Politika ve Hukuk<ul style="list-style-type: none">• Küresel Terörizm• Yasadışı Göç• Sansür• Alkol Yasağı• Sağlık<ul style="list-style-type: none">• Doğum Kontrol• Ötenazi• Gıda Güvenliği• Alternatif Tıp• Bilim<ul style="list-style-type: none">• Yok Olan Türler• Biyoyakıt• İklim Değişikliği• Su Sıkıntısı

<ul style="list-style-type: none">• Elektronik Harp• Sertifikasız Yazılım Kullanımı	<ul style="list-style-type: none">• Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO)
--	---

Ülkemizde Yazıcı ve Seçgin (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının “Terör/İşsizlik/KPSS/Ekonomik Kriz/AB İlişkileri” konularını en tartışmalı konular; buna karşın “Yaradılış İnancı/ Askerlik Sis/ Hayvan Hak/Evrım Teorisi/ Klonlama” konularını ise en az tartışmalı konular arasında değerlendirdikleri görülmektedir. Amerika, Kanada gibi ülkelerde ise “Yaradılış/Evrım/Hayvan Hakları/Silahsızlanma/Çok Kültürlülük” en tartışmalı konular olarak ele alınmaktadır.

Öğretmen adayları tartışmalı konu olarak sınıfta en çok “İnsan Hakları/Eğitim Sistemi/ Çevre Kirliliği/ Sınav Sistemi/ Demokrasi” konularının ele alınması gerektiğini; buna karşın “Fanatizm/ Cemaatler/ Askerlik Sistemi/ Faili Meçhuller/ Evrım Teorisi” konularına ise daha az yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmen adayları tarafından en fazla ele alınması istenen konular öğretim programındaki konularla tutarlıdır. Ancak diğer ülkelerdeki ihtilafli konu başlıkları ülkemizdekilerle farklılık göstermektedir.

Neden ihtilafli konuları ele almamız?

İhtilafli konuların ele alınması ile ilgili literatürde yer alan kimi gerekçeleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- İhtilaf dünyanın bir parçasıdır: Üzerinde tamamen uzlaşılan konu alanı çok azdır.
- Demokratik ortamda şiddete başvurmadan çözümler bulmak için birbirimizi “duymak” zorundayız.
- Öğrenciler tartışmayla anlaşmayı öğrenmeli. Bu konulardan kaçarak yada sakınarak değil, yaparak ve yaşayarak öğrenmelidirler.
- Eğitim toplumsal ihtiyaçlara cevap verir. İhtilafli konular, eğitimin, özellikle sosyal bilimlerin bir gerçeğidir. Bu nedenle “tarih, sosyal bilgiler ve felsefe” derslerinde bu konulara yer verilmesi önemli bir gerekliliktir.
- Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin özünde; öğrencilere ihtilafli konularla nasıl baş edileceğini öğretmek, öğrencilerin bu konular hakkında bilgi temelli ve akla dayalı kararlar almalarını kolaylaştırmak yatmaktadır.
- İhtilafli konuların öğretimi; günümüz öğretim programlarında kabul gören temel yaklaşımlardan biri olan beceri gelişimine katkı sağlar.
- Yapılan araştırmalar öğrencilerin ihtilafli konular üzerinde karşılıklı konuşmak ve fikir alışverişinde bulunmaktan hoşlandıklarını göstermektedir.
- Bilişim teknolojileri ile birlikte gelişen sosyal ağlara rağmen öğrenciler “faklılıklar, akademik özgürlükler, politik hoşgörü, pozitif ayrımcılık, toplumsal cinsiyet” gibi ihtilafli konularının

bilgisayar ortamında tartışılması/konuşulması yerine yüz yüze (sınıf ortamında) konuşulmasını istemektedirler.

İhtilafı konuların gençlere öğretilmesi için okul programlarında yer almasının nedenleri ise şu şekilde sıralanabilir (Oxfam, 2006):

1. Öğretim programındaki kimi içerikler ihtilafı birer konudur,
2. Gençlerin kendi değerlerini keşfedebilmeleri ve öz saygılarını geliştirebilmeleri için,
3. Genç insanlar global konulara ilgi duymaktadırlar ve bu konuda daha fazla şey öğrenmek istemektedirler,
4. Öğrencilerin düşünme becerilerini (*bilgiyi işleme becerileri*: sıralama, sınıflama, zıt görüşleri belirleme...; *akıl yürütme becerileri*: tümevarım, tümdengelim...; *araştırma/problem çözme becerileri*; *yaratıcı düşünme becerileri*: görüşlerini genişletme, alternatifler belirleme...; *değerlendirme becerisi*: ne duyduğunu, ne okuduğunu, ne yaptığını...) geliştirmektir.

İhtilafı konuların sınıfta ve eğitim programlarında yer alması ise öğrencilerde;

- farklılıkları tanıma ve onlara saygı duyma,
- yaratıcı ve eleştirel (üst düşünme) becerilerinin gelişimine katkı sağlama,
- vatandaşlık niteliklerini geliştirme,
- kendilerini topluma hazırlama ve çevreleriyle iletişimine katkı yapma,
- tartışma kültürünü ve işbirliği becerilerini geliştirme,
- Problem çözme becerisini geliştirme,
- Gerçek ve anlamlı öğrenme ortamı yaratma gibi önemli eğitimsel amaçlara hizmet eder (Walsh, 1998 Akt; Yazıcı ve Seçgin, 2010; Berg, Graeffe and Holden, 2003).

İhtilafı konuların öğretiminde genel kurallar

İhtilafı konular ile ilgili etkinliklerin hazırlık sürecinde öğretmenler aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir (Ersoy, 2013):

- Seçilen ihtilafı konu ile ilgili hem öğrencinin hem de öğretmenin ön bilgisi olmalı,
- Sınıfta konuya ilişkin temel kavramlarda ortak görüş birliğinin oluşmuş olması,
- Etkinliklerin programın kazanımları ile ilişkilendirilmesi.

Etkinliğe başlamadan önce kurallar belirlenmeli ve kurallar her etkinlikten önce hatırlatılmalıdır.

İhtilafı bir konunun ele alınması sürecinde işletilmesi gereken kurallar şunlardır (Oxfam,2006):

- *Aynı anda birden fazla kişinin konuşmaması,*
- *Konuşan kişinin sözünün kesilmemesi,*
- *Diğerlerinin görüşlerine saygılı davranma,*
- *İnsanlara değil, düşüncelere meydan okuma/ düşünceleri eleştirme,*

- *Uygun dil ve üslup kullanma (Kişilerin cinsiyeti, etnik kökeni vb. ile ilgili yorum yapmama)*
- *Öğrencilerin kendi bakış açılarını ifade etmelerine müsaade etme ve bunun herkes tarafından duyulmasını sağlama,*
- *Öğrenciler savundukları görüşleri/fikirleri gerekçelendirerek açıklamalıdır.*

İhtilafı konuların öğretiminde öğretmenin rolü

İhtilafı konuların öğretilmesi ile ilgili olarak etkinlik sürecinde öğretmen bir orkestra şefi gibi davranmalı. Grubu motive etmeli, kimi zaman tartışmaları hareketlendirmek için kontrollü bir şekilde provoke edici davranışlar sergilemelidir. Öğretici olmaktan çok rehberlik yapmalı, bu rehberliği gerçekleştirirken ise şu hususları göz önünde bulundurmalıdır:

- *Ele alınan konuya tarafsız bir şekilde başkanlık etmeli,*
- *Dengeli, demokratik ve eşitlikçi bir yaklaşım göstermeli,*
- *Tartışılacak konuları önceden belirlemeli, bir plan dâhilinde tartışmayı ele almalı,*
- *Tartışmanın sınırını iyi belirlemeli ve süreyi dengeli ayarlamalı,*
- *Tartışma esnasında sınıfta oluşabilecek nezaketsiz davranışlara karşı duyarlı olmalı,*
- *Öğrencilerin birbirlerinin fikirlerine karşı yöneltecekleri eleştirilerde aşırıya kaçılmasını önlemeli,*
- *Olumsuz düşünce ve güçlü duyguları yumuşatabilmeli,*
- *Iraksak ya da üst bilişsel düşünmeyi geliştirmeye çalışmalı,*
- *Diğerlerinin tutum ve inanışlarına saygı ve duyarlılığı artırmalı,*
- *Öğrencileri değişik kaynakları incelemeye yönleltmelidir (Yazıcı, Seçgin, 2010).*

İHTİLAFLI KONULARIN ÖĞRETİMİNDEKİ ENGELLER

İhtilafı konuların öğretilmesinde bir takım engeller ile karşılaşabilir. Bu engellerin kimi zaman okul programlarından kimi zaman öğretmenlerden kimi zaman ise öğrencilerden kaynaklandığı literatürde ifade edilmektedir. Buna göre;

İhtilafı konuların okul programlarında yer almasının önündeki engeller:

- Konunun karmaşık olması,
- Öğretmenin konuya uzak yada ilgisiz olması,
- Öğretmenin düşüncesinden dolayı suçlanma endişesi (Yazıcı, Seçgin, 2010).

İhtilafı konuların öğretiminde öğretmenden kaynaklanan olası engeller:

- Öğretmenin bilgi ve beceri eksikliği,
- Konuyu öğrenci düzeyinde ele almakta zorlanma,
- Sınıfı kontrol edememe endişesi,
- Öğretmenin kişiliği (tartışma ortamlarını sevmeyen bir kişilik yapısı)

- Öğretmenin ihtilafli olan konulara ilişkin ön yargısı (McKernan,1982; Akt: Yazıcı, Seçgin, 2010; Ersoy, 2013)

İhtilafli konuların öğretiminde öğrenciden kaynaklanan olası engeller:

- Öğrencinin konuya ilgi duymaması,
- Sınıf içi cinsiyet ve demografik yapıdan kaynaklanan baskı hissi,
- Arkadaşlık ilişkilerini tehlikeye atma korkusu,
- Tartışmadan kaçınmaya dönük kişilik yapısı,
- Öğretmeni tarafından yanlış anlaşılma tehlikesi (Ersoy, 2013)

İhtilafli Konuların Öğretiminde 3 Önemli Husus

Okullarda Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Öğretimi bağlamında yapılacak ihtilafli konularla ilgili etkinliklerde;

- Şayet ilk kez ihtilafli bir konu tartışması yürütecekseniz tartışma konusunu/örneğini “uzak örneklerden” seçebilirsiniz.
- İhtilafli konuların öğretiminde öğrenciler mutlaka “ortak bir noktada uzlaşmak zorunda değildir”. Amaç tartışmaların sürdürülebilirliği; tartışma ve sorun çözme gibi becerilerin geliştirilmesidir.
- İhtilafli konuların tartışması ile ilgili etkinlik planlarken olumlu ve olumsuz düşünenlerin “sayılarını eşitledikten sonra” tartışmayı başlatarak, tartışmanın dengeli sürmesini sağlayınız.

Kaynaklar:

- 1) Oxfam.(2006). **Teaching Controversial Issues** (Global Citizenship Guides). UK:Oxfam Development Education.
- 2) Ersoy, A.F.(2013). **Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tartışmalı Konulara Katılımını Etkileyen Etmenler**, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 2013: 4(1), pp.24-48.
- 3) Yazıcı, S. ve Seçgin, F.(2010). **Tartışmalı Konular ve Öğretimine İlişkin Bir Çalışma**, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010.
- 4) Yılmaz, K. (2012). **Tartışmalı ve Tabu Konuların İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri**, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Volume:9, Issue: 18, pp. 201-225.
- 5) Berg, W. Graeffe, L and Holden, C. (2003). **Teaching Controversial Issues: a European Perspective**, CiCe Guidelines 1. UK:London.
- 6) **Need a Research Topic on Current or Controversial Issues?**
<http://www.usi.edu/library/documents/research%20tips/needatopic.pdf>
(25.10.2013tarihinde erişim sağlandı)